

Зоран Ранковић

Православни богословски факултет
Универзитет у Београду

**Два богослужбена текста у српској
рукописној традицији**

Сажетак: У овоме раду приложићу два богослужбена текста која се ретко срећу у српској рукописној традицији. Реч је о Херувимској песми на Пасху и тропару и кондаку из Службе преноса моштију Лазара Четвородневнога. Приређене текстове пратиће напомене о рукописима у којима се налазе поменуте богослужбене песме.

Кључне речи: Херувимска песма, Пасха, Лазар Четвородневни, Стихологија, Даскалија, српскословенски језик.

У оквиру пројекта Библиотеке Српске патријаршије „Истраживање и прикупљање српских рукописа у иностраним библиотекама, манастирима и збиркама“, имао сам на увид српске рукописе који се налазе у збирци Националног музеја у Прагу. Међу српским рукописима ове збирке налази се и *Стихологија Христифора Рачанина*. Моју пажњу привукао је текст Херувимске песме на Пасху у овом рукопису.

Радећи пак на истраживању рукописне збирке библиотеке Српске патријаршије у Београду, наишао сам, у рукопису под насловом *Даскалија*, на тропар и кондак празника преноса моштију Лазара Четвородневнога са Кипра у Цариград.

У овоме раду доносим издања ових богослужбених песама. У приређеним издањима спроведена су следећа начела: надредни знаци су изостављени, натписана слова спуштена су у ред и означена косом заградом, реконструисана слова означена су полукружном заградом, задржана је изворна интерпункција. Уз приређена издања ових богослужбених текстова стоји коментар који се односи како на рукописе у којима се песме налазе, тако и на сам текст песама.

Херувимска песма на Пасху. Херувимска песма је богослужбена песма која се поје на централном богослужењу православне Цркве – литургији. Наиме, преношење часних дарова са жртвеника на часну трпезу, познато као „други“ или „велики вход“, праћено је појањем такозване херувимске песме. Како раније, тако и у данашње време, ова херувим-

ска песма пева се на литургији Јована Златоустога и Василија Великога. Међутим, у извесним данима ова херувимска песма замењена је другом. Тако, на литургији Василија Великога у *четврџаку стѣрасне седмице* уместо ове херувимске песме пева се „Вечери твојеја“, а на *Велику субоџу* „Да молчит“. На *литургији љређеосвећених дарова* као херувимска песма пева се „Ниње сили“.

Поред ових литургијских херувимских песама, засведочено је постојање једне ретке херувимске песме која се, како у наслову стоји, певала на литургији Јована Златоустог на Пасху. О Херувимској песми на Пасху у нашој рукописној традицији, већ је писано. Прибислав Симић скренуо је пажњу на постојање ове песме у српским рукописима¹. Касније је указано на постојање још четири преписа ове ретко сусретане песме у српској рукописној традицији². Овом приликом указујем на још један препис ове песме, који се налази у рукопису који носи инвентарски наслов *Сѣихолоџија Христџофора Рачанина* и чува се у Националном музеју у Прагу³. Стихологија има 122 листа, величине 145 x 105 мм. На основу записа писара на листу 104v сазнајемо да је рукопис исписан 1671. године⁴. Текст Херувимске песме исписан је на листовима 71-71v. Текст је исписан полууставним писмом карактеристичним за Рачане, на листовима са 22 једностубачна реда. Текст Херувике на Пасху гласи:

хѣрѣвѣка на пасхѣ на лѣтѣрѣгѣнѣ

Вѣста х(р)стѣ ѿ гроба љако силнѣ. н посрамн ненавнѣщек те. нспроснше оѣ
 пнлата стрѣщн тѣло твоѣ. н пѣтаты на камени положнше. н страже поставнвше.
 ѿ тѣхѣ ѿслѣпанѣе. неволею вѣскр(ь)/с/(ѣ)нѣе показаше. н нехотѣше намѣ бл(а)
 говѣствоваш/ѣ/ вѣ те вѣрѣющн/л/(ь). љако прѣнде вѣ лн/р/(ь). н д(ѣ)внчѣскѣю
 оѣтробѣ съблюде нетленнѣ. тако бо н ѿ гроба вѣскр(ь)се. Знаменанѣ камени показѣе
 б(о)ж(ь)/с/тѣво. вѣсн оѣбо ра/д/ѣющесе вѣзѣпѣемѣ емѣ. нзлн људн свое чл(ове)кољубче
 нз роѣкы врагѣ повѣж/д/ѣющнх(ь) ны, н сп(а)сн д(ѣ)ше наше. аллнлѣѣа, ѣ/ж/(дн).

1 П. Симић, „Ускршња херувимска песма“, *Боџословѣ IX (XXIV)*, Београд 1965, св. 1-2, 171-173.

2 З. Ранковић, „Пасхална херувимска песма у српскословенском преводу“, *Археографски прилози* 29-30, Београд 2007-2008, 267-271.

3 Сигнатура IX Н 9 (Ѕ 13).

4 J. Vařica, *Soupis staroslovanskyh rukopisu Narodniho musea v Praze*, Praha 1957, 310-314, бр. 145.

Пренос моштију Лазара Четвородневноја. У рукописном фонду библиотеке Српске патријаршије, под сигнатуром Рс 5, чува се *Даскалица* коју је Д. Богдановић под одредницом *Бојородичник* уврстио у свој Инвентар и дао следеће податке: „Богородичник, срп., крај XVI, посл. трећ. XVII в. и поч. XVIII в. Папир, VII + 183 листа, 140 x 95 мм. Конволут. Има и часослов, ирмологију итд. Запис писара јеромонаха Пахомија“⁵. Овим подацима овом приликом додајем моја запажања о овом рукопису. Величина текста је 109 x 70 мм, текст је писан у једном ступцу који има 17-19 редова са извесним одступањима. Писмо је полууставно са елементима брзописа, величина слова варира 2-4 мм, мастило црно, тамно браон и киновар. Текст рукописа писало је више писарских руку. Неисписани су листови: 94-95, 153, 154v-158, 170-180. Текст из службе преносу моштију Лазара Четвородневнога налази се на листовима 169-169v и гласи:

М(ε)/с/(ε)ца ѡктомврїа д(ε)нѣ зї прене/с/(ε)нїе ч(ъ)/с/тнх/х/(ъ) мошєн дрѣга б(о) жїа Лазара. ѿ кѡпра вѣ ц(а)рѣствѡущн/х/(ъ) гра/д/(ъ). прн лѣвє ц(а)рѣ вѣлнцємъ:

Тропарѣ гла/с/(ъ) ѡ: ꙗко вѣлнко сѣкровнще, н богатѣсто некрадомое, нацѣ прїндѣ нс кѡпра Лазаре. промнсло/м/(ъ) вѣ/с/єхѣ б(ог)а. повелєнїємъ ц(а)ра бл(а)гочѣ/с/тнѡа. Подає чѣтѣщнмѣ нсцєлєнїа дарѣ. н нзбавлєє ѿ бєдѣ н ѿ вѣсакѡго вєрєдє, вѣрою вѣзѣывающн/х/ты. сп(а)сн вѣсєхѣ м(о)л(н)тѡамн сы, Лазаре ѡчє нашѣ.

Ко(н)/д/(акъ) гла/с/(ъ) ꙗ по/д/(о)бно вѣзєбраннон: вѣзѣидє ꙗко звєзда прєскѣтла ѿ кѡпра, ч(ъ)/с/тнїє мошѣ твоє Лазаре. ц(а)рѣ/с/тѡѡщнхѣ гра/д/(ъ) ѡс(вє)щєющє, н х(рн)/с/толюбнѡго ц(а)ра вєсєлєщє. н людн своє ѡбогєщєющє. н тобою бл(а)гѡдетѣ нсцєнїємъ⁶ подающє, вѣрѣно зѡвѡщн/х/ты ра/д/ѡї/с/є Лазаре дрѣжє бѡжїн.

После тропара и кондака следи *сла/в/(а)* и *н(ы)нїа б(о)городнѣнъ* гла/с/(ъ) ѡ кѣжє ѿ вєка – читав текст богородичног.

Пренос моштију Лазара Четвородневнога са острва Кипра у Цариград извршен је вољом цара Лава Мудрог који је у престоници Царства сазидао цркву у част светог Лазара Четвородневнога и у њу пренео његове мошти 890. године⁷. Спомен преноса моштију светог праведног

⁵ Д. Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Јуѡславији (XI-XVII века)*, Београд 1982, 26, инв. бр. 174.

⁶ Овде је писар изоставио један слог и облик треба да гласи нсцєлєнїємъ.

⁷ Јеромонах Хризостом Хиландарац, *Православни свєтїачннк. Том ѡрѡи: Сєйшємбар* –

Лазара Четвородневног или друга Божија под 17. октобром ушао је како у грчке синаксаре или прологе, почев од XI века⁸, тако и у словенске⁹. Спомен преноса моштију Лазара праведнога 17. октобра налазимо и у српским рукописима. У *Коришном ѝролоју* из 1573. године налази се описан овај догађај и на крају описа стоје стихови на положеніе сега мошти¹⁰. У *Стиховном ѝролоју за марті* – јуни Народне библиотеке Србије бр. 94, из треће четвртине XIV века, спомен – само – преноса моштију светог Лазара чини се 4. маја¹¹. Међутим, колико је мени познато, служба Лазару Четвородневном није потврђена ниједним рукописом.

Ове богослужбене песме представљају мали, али пажње вредан, прилог за познавање литургијске праксе у Српској цркви. Трагајући за рукописима из којих су ове песме преписане и унесене у српске рукописе, трагамо и за утицајима на српску литургијску праксу, а шире – и на српску богословску традицију.

Summary: This essay deals with two liturgical songs which are rarely to be found in Serbian manuscript tradition. The first song is the Cherubim Hymn sung on Easter. It is written in *Stichologia of Christophor Racanin*, a manuscript in the collection of the National Museum in Prague (IX H 9 / Š 13). The second song, consisting of a troparion and a kontakion, is dedicated to the feast of the transfer of the relics of St. Lazarus of Bethany (October 17), and is kept in the manuscript number 5 in the Patriarchate Library in Belgrade.

јун, Београд 1988, 97.

8 Архиепископ Сергей (Спасский), *Полный месяцеслов Востока. Том II. Святой Восток, часть 1*. Репринтное воспроизведение издания: г. Владимир 1901, Москва 1997.

9 Архиепископ Сергей (Спасский), *Полный месяцеслов Востока. Том I. Восточная аѣолоѣя*. Репринтное воспроизведение издания: г. Владимир 1901, Москва 1997, 548-587.

10 Љ. Штавланин-Ђорђевић, М. Гроздановић-Пајић, Л. Цернић, *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије*, I, Београд 1986, 317.

11 Исто, 195.